

Derleyen TANIL BORA
Tren Bir Hayattır

İletişim Yayınları 1765 • Memleket Kitapları 20

ISBN-13: 978-975-05-1064-9

© 2012 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2012, İstanbul

EDİTÖR Tanıl Bora

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Alper Araz

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Burcu Tunakan

BASKI ve *CILT* Sena Ofset • SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Derleyen
TANIL BORA

Tren Bir Hayattır

İÇİNDEKİLER

Sunuş	
TANIL BORA.....	7

“Umran Yolu”

“Umran Yolu”: Demiryollarının gelişimi ve Türkiye demiryolları	
SUAVİ AYDIN.....	11

“Demir ağlarla ördük yurdu...”

19. yüzyıla özgü bir kamusal mekân olarak tren istasyonları: Mimari ve miras	
YONCA KÖSEBAY ERKAN.....	121
İzmir ve Ege demiryolları	
ORHAN BERENT.....	135
İzmir’de trenlerin son iki günü	
ORHAN BERENT.....	167
“Benim sendikamın amblemi daima buharlı tren...” Zafer Boyar’la Türkiye’de demiryolu sendikacılığı üzerine söyleşi	
KIVANÇ KOÇAK - TUĞRUL PAŞAOĞLU.....	187

Tren bir hayattır

<i>Uçakla bir buçuk saat, trenle Foucault Sarkacı!</i> FARUK DUMAN.....	217
<i>Demiryolu zamanmekânı'nda kaos ve düzen</i> MEHMET ATLI.....	225
<i>Yedi, içti, gitti...</i> <i>Gar lokantaları</i> TOLGA ARVAS.....	247
<i>Demir kanatlı takımlar</i> YAVUZ YILDIRIM.....	255
<i>Türk sinemasının trenleri</i> ALİ CAN SEKMEÇ.....	269
<i>Müzikli bir tren yolculuğu: Kömür, ateş, insafsız düdüğ...</i> MURAT MERİÇ.....	289
<i>“Raylar Hanı” - Ankara Ekspresi</i> AKSU BORA - TANIL BORA.....	301
<i>12 Eylül'e 5 kala İzmir trenleri</i> ORHAN BERENT.....	309
YAZARLAR.....	325

Sunuş

TANIL BORA

*Tuh! Bu ne mahşerdir, ne iğrenç!.. derken
Geldi geldi geldi, geçti bir tren.*

– AHMET MUHİP DIRANAS

Bir “tren kitabı” derlemeyi, Kemal Varol’la beraber tasarlamıştık. Konuları akletmeye, yazarlardan istekte bulunmaya başladık, ilerledik, derken bir baktık ki garları konu alan yazılar epey bir yekûn oluşturuyor. Bunu fark edince, diğer tren yazıları bekleyedursun, “gar kitabının” bağımsızlığını ilan etmeye karar verdik. Gar müdürlüğünü Kemal Varol’un üstlendiği *Memleket Garları* kitabı böyle doğdu. Elinizdeki kitapta bir araya gelen diğer tren yazılarının hareket memurluğunu da ben üstlendim. Kemal’e hem projenin tamamı hem bu kitaba katkısı için teşekkür borçluyum.

Sevgili İpek hocamıza (Gürkaynak) da özel bir teşekkür borçluyum. Her zamanki cömertliğiyle önüme serdiği arşivinden sadece bir tek malzemeyi kullandık bu kitapta. Ama beraber baktığımız o eski fotoğraflar, demiryolcu babasından anlattığı hatıra ve izlenimler, bu kitabın raylarını döşerken motivasyon kaynağı oldu.

“Demiryolcu” diye ayrı bir insan türü olduğunu, bu kitapta ki birçok yazıdan sezebilirsiniz. (İşçi sınıfının, sendikacının dahi demiryolcusu kendine mahsustur!) Kitabın bazı yazarları, demiryolcu çocukları. Bazıları “soydan” veya meslekten demiryolcu değiller ama tutkularıyla fahrî demiryolcu olmuşlar. Mesela

“ray klemensi” nedir diye sorun onlara, bilirler. Teknik ve terminolojik açıdan amatör olmakla beraber, “profesyonel yolcu” kimliğiyle demiryolcu olanları da katabilirsiniz bu geniş aileye. (Ben de onlardan biriyim. Kariyerimde uzun süreli Maltepe-Haydarpaşa banliyö, Ankara-İstanbul mavis, Ankara Ekspresi kullanıcılıkları var. İzmir seyahatlerine mümkünse İzmir mavisıyla giderim.) Her halükârda, tren ve demiryolu bir gönül meselesidir, aşkî bir konudur. Kitaptaki yazılardan bunu da sezebilirsiniz.

Memleket Kitapları dizisinde, milliyetçilikten farklı bir memleketçilik ilgisini okşamak istiyoruz. Memleket ilgisinden anladığımız, milliyetçilik hamasetinden farklı bir insanî teferruat sevgisi, doğal ve beşerî coğrafyanın seyrenden duyulan zevkle ilgili bir sevgidir. Treni, dünyanın her yerinde, bütün dünyayı bu gözle görmeye elveren, tüm dünyaya vatan gözüyle bakmaya çağırın bir “yol” olarak düşünüyorum. Tren romantizmi, her memlekete iyi gelir! Elinizdeki kitabın, Memleket Kitapları dizisi içinde müstesna bir yeri var bu bakış açısından.

“Tren kitabı” projemizin doğurduğundan, içinden *Memleket Garları*’nın çıktığından söz ettim. Akrabalık şuradan da belli ki, bu kitabın adını *Memleket Garları*’ndaki bir yazı koydu: Mustafa Uçar’ın “Bu tren bir hayattır” başlıklı yazısı. Şimdi bu kitapta da garlarla ilgili yazıların olması, bir başka akrabalık belirtisi. Aslında bir doğum daha olabilirdi: Suavi Aydın’ın sadece hacmiyle değil Türkiye demiryolları tarihini kat eden geniş kapsamıyla başlı başına bir risale olan makalesi de bağımsızlığını ilan edebilirdi. Kitap içinde kitap olarak burada duruyor.

Yüksek Hızlı Tren projesi Türkiye’de trenin moda tabirle “marka değerini” artırmış görünüyor. Ne var ki trenperestler bu konserve kılıklı raylı uçaklara kaşlarını kaldırarak bakıyorlar. Ankara Ekspresi gibi, “Mavi” gibi klasiklerin YHT’ye kurban gitmesine içerlemekten, “eski trenleri özlemekten” mi? Trenperestler sadece sür’ate, hat verimliliğine, şebeke bilgilerine değil ince ince bir yığın teferruata bakarlar. Hem trene hem trenden tüm dünyaya öyle bakarlar. “Tren bir hayattır” diyoruz ya. Onların meraklarını tatmin etmek zordur. Bu kitabın merakları artırmaması dileğiyle.